

**Nieuwsbrief van IWFT Expertisenetwerk Gender en Religie
2011/2, december 2011**

LUSTRUM SPECIAL: 35 JAAR IWFT!

Beste dames,

Het IWFT Expertisenetwerk bestaat 35 jaar! We hebben dit memorabele feit op 1 oktober gevierd met een prachtige lustrumdag in de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam. Deze Nieuwsbrief komt later dan gebruikelijk door de werkzaamheden rondom de lustrumviering.

In de Nieuwsbrief vind je een uitgebreid verslag met foto's. Het is de bedoeling dat binnenkort meer foto's voor leden beschikbaar zullen zijn via internet.

Levendige gesprekken bij de boekentafels tijdens het lustrum

Op het lustrum waren verschillende jonge vrouwen aanwezig en mensen die (nog) geen lid zijn van het IWFT. We hebben dit jaar ook meerdere nieuwe leden mogen verwelkomen. Dat laat zien dat nadenken over gender en religie nog steeds toekomst heeft. Laten we hopen dat het IWFT nog vele jaren kan voortbestaan.

Ik wens jullie veel leesplezier,

Annika den Dikken
Beleidsmedewerker IWFT Expertisenetwerk
Gender en Religie

**NIEUWS VAN HET BESTUUR
35 jaar IWFT**

Het jaar waarin het IWFT 35 jaar is geworden is alweer bijna om. We hebben het mooi gevierd dit jaar. In de eerste plaats kregen we een nieuwe naam en logo als

voorbereiding op de feestelijkheden. Vervolgens ontstond er een nieuwe website waarop de actualiteiten rondom gender en religie en de deskundigheid binnen ons netwerk goed zichtbaar kunnen worden. Ten slotte vierden we een prachtig lustrumsymposium in de ruimtes van de sfeervolle Mozes en Aäronkerk. We kozen ervoor dit jubileum inhoudelijke invulling te geven. Leden en andere experts op het gebied van gender en religie kregen de kans op hun eigen wijze hun deskundigheid met anderen te delen. Dit leidde tot een gevarieerd en kleurrijk programma. Een uitgebreid verslag volgt hieronder. Het was een dag om niet te vergeten. Het inspireert ons om de komende jaren verder aan het netwerk te bouwen en samen met jullie op weg te gaan naar ons 40-jarig bestaan!

Afscheid oproepkracht Monirah Schep

In de zomermaanden in de aanloop naar het lustrum werd onze beleidsmedewerkster bijgestaan door oproepkracht Monirah Schep. Haar ondersteunende werkzaamheden waren zeer waardevol. Monirah werkte zeer zorgvuldig en gedreven. We willen haar bij dezen nogmaals hartelijk danken voor haar inzet.

Toekomst

Nu alle drukte rondom de nieuwe website en het lustrum tot rust begint te komen, zal het bestuur zich nader bezinnen hoe we de toekomst van het IWFT nader vorm kunnen geven in de vorm van studiedagen of andere initiatieven. We merken dat een dag waarop leden hun expertise met elkaar delen zeer inspirerend is. Ideeën aangedragen door onze leden zijn daarom uiteraard van harte welkom. Misschien kun je je initiatieven ook bij een van de deelnetwerken verwerklijken?

Het bestuur wil in elk geval alle leden van het IWFT nog hartelijk feliciteren met haar 35-jarige bestaan. We wensen ons allen toe dat we nog lange tijd onze expertise met elkaar kunnen delen via dit netwerk.

Hartelijke groeten namens het bestuur,

Gé Spielman

BERICHT VAN DE PENNINGMEESTER Lidmaatschapsgeld 2011

Een aantal leden heeft nog geen contributie betaald voor 2011 (en sommigen zijn 2010 ook vergeten...)

Iedereen wordt verzocht om voor 1 december alsnog contributie over te maken naar:

Postbankrekening **nummer 861693** ten name van IWFT, te Rotterdam

Het bedrag is **25 euro** per kalenderjaar, of **11 euro** voor studenten en vrouwen die van een minimuminkomen rond moeten komen.

Voor degenen die van een buitenlandse rekening overmaken:

IBAN: NL85 INGB 0000861693

BIC: INGBNL2A

Sinds een paar jaar krijg je geen acceptgiro meer en worden verzoeken om contributie via deze nieuwsbrief gedaan. Indien je dat te ingewikkeld is kun je ook een machtigingsformulier invullen waarmee je de penningmeester machtigt om vanaf 2012 de contributie te innen.

Het formulier kun je downloaden vanaf de website (via 'Wie zijn wij' en dan 'Lid worden').

Groet en dank voor de medewerking,
namens het bestuur
penningmeester Katinka Broos,
kwbroos@xs4all.nl

IN MEMORIAM

Barbara Leijnse: 1967-2011

Op 17 augustus jongstleden is Barabara Leijnse overleden. Vanaf 2000 was Barbara intens betrokken bij het maandblad Fier.

Barbara begon haar theologiestudie in Brussel, maar verkaste omwille van de liefde voor haar latere echtgenoot Trinus naar Groningen. Daar leerde zij de feministische theologie kennen. Vooral Riet Bons-Storm inspireerde haar. Ze schreef haar afstudeerscriptie over de vrouw van Potifar, een vrouw die in veel commentaren wordt uitgemaakt voor alles wat lelijk is. Barbara ontdekte dat je ook op een andere manier naar haar kon kijken, zoals ook in de islamitische uitleg van de Koranteksten over Jozef wordt gedaan. Recht doen aan vrouwen, met andere ogen leren kijken naar vrouwen waren blijvende thema's in haar latere werk, eerst als onderzoekster bij het Dominicaanse studiecentrum voor theologie en samenleving (DSTS), later als wijkpredikante in Lathum/Giesbeek bij Arnhem. Als hoofdredactrice van Fier inspireerde ze haar mederedactieleden om het feministische perspectief telkens opnieuw te verwoorden, ook in nieuwe situaties. Het feminisme van eerdere generaties vond ze

daarbij soms te dogmatisch en dwingend. Voor haar was het belangrijk dat vrouwen dicht bij zichzelf en haar eigen ervaringen bleven. Veel van wat ze schreef was geënt op de behoefte om laagdrempelig en toegankelijk voor vrouwen van haar generatie te zijn. Zo bracht ze Bijbelexegese vaak in verband met hedendaagse films. Daarnaast schreef ze liederen en liturgische teksten.

Ook toen bij haar in 2010 een hersentumor werd geconstateerd bleef ze actief en kritisch reflecteren op de betekenis van deze levenservaring voor haar en haar omgeving. In het interview dat ze met Fier had in het julinumnummer van dit jaar vertelde ze hierover. 'Vanuit mijn persoonlijk geloofervaar ik dat het leven mij is gegeven. Ik heb het gekregen. God heeft mij gewild. Daarom probeer ik iets van mijn leven te maken, er betekenis aan te geven. Ik geef het niet zomaar uit handen. Dat voel ik heel sterk nu ik ziek ben. Het is voor mij: volhouden, betekenis geven aan mijn leven in een periode van overleven.'

Op de wijs van 'Laat m' in u blijven, groeien, bloeien' (gezing 78 LvdK) dichtte ze over het diaconale werk van Martha en Maria:

Leer ons vanuit jouw woord te leven:
Liefde die niemand tot iets dwingt,
zorg die ons dichter bij elkaar brengt,
vreugde die ons voor altijd bindt.
Breng ons dan in herinnering,
Uw zachtheid die de dood bedwingt.

Moge haar nagedachtenis ons tot zegen strekken.

Gé Speelman

CATHARINA HALKES FONDS

Dit najaar hebben we afscheid genomen van twee bestuursleden van het Fonds, Heleen Zorgdrager en Mathilde van Dijk. Wij danken Heleen en Mathilde heel hartelijk voor het vele goede werk dat ze voor het Halkesfonds verricht hebben.

Heleen is als secretaris opgevolgd door Margriet Gosker. Margriet is als predikant verbonden aan de Protestantse Gemeente Boxmeer en heeft jarenlange ervaring in de (internationale) oecumenische beweging.

Mathilde had PR en de organisatie van de Halkeslezing in haar portefeuille. Zij is opgevolgd door Adriaan van Klinken. Adriaan werkt als postdoctoraal onderzoeker aan de School of Oriental and African Studies van de University of London.

Adriaan is de eerste man in het bestuur van het Catharina Halkesfonds! Genderkwesties zijn een zaak van mannen en vrouwen, en

het is mooi dat dat ook op deze wijze zichtbaar wordt.

Margriet en Adriaan, van harte welkom.

Sandra Veen

VERSLAG VAN HET LUSTRUM BINNENSTE BUITEN

PLENAIRE LEZINGEN

'Sociale media zijn eigenlijk asociaal.' Die uitspraak deed dr. Stine Jensen op 1 oktober 2011 in de Mozes- en Aäronkerk te Amsterdam. Ongeveer 80 feministische theologen en geïnteresseerden in gender en religie ontmoetten elkaar daar (opnieuw) om het 35-jarig bestaan van het IWFT Expertisenetwerk Gender en Religie te vieren met het thema Binnenste Buiten.

Welkom door voorzitter Gé Spielman

Voorzitter dr. Gé Spielman licht de titel toe. Door de nieuwe vormen van communicatie komt 'buiten' anders onze huizen binnen. Maar de computer zorgt er ook voor dat 'binnen' op andere manieren naar buiten treedt. Ze introduceert Stine Jensen, literatuurwetenschapper, filosofe en auteur van onder andere *Echte vrienden*, *Intimiteit in tijden van Facebook*, *GeenStijl* en *Wikileaks*. Als Stine het woord krijgt, zegt ze dat volgens recent onderzoek mensen een paar jaar geleden zeiden ongeveer vier of vijf echte vrienden te kennen. Nu is dat geslonken tot twee à drie. Welke rol spelen de sociale media hierbij? (JS)

Intiem kapitaal

Ook Stine 'loopt leeg', vertelt alles, bij slechts twee of drie vriendinnen; en een van hen is haar zus. Daarnaast heeft ze ongeveer tien of twaalf 'doevrienden'. Daar zitten ook mannen tussen. Dan heeft ze nog 750 internetvrienden op Hyves of Facebook. Maar, zegt ze, bij hen kan ik ook intieme informatie kwijt. Hoe zit dat?

Aristoteles heeft een belangrijk onderscheid gemaakt. Nuttige vrienden zijn in deze tijd degenen met wie je je op internet verbindt.

De 'doevrienden' zijn wat Aristoteles aangename vrienden noemt, vrienden vanwege het plezier. Degenen die alles van je weten, zijn goede vrienden, echte vrienden. Maar ondertussen...

'Ik lek,' zegt Stine, 'informatie.' Hiervoor gebruikt ze in navolging van Pierre Bourdieu de term intiem kapitaal. Hij benoemt de verschillen tussen mensen, in het kader van een klassenonderscheid, als economisch, cultureel, sociaal en symbolisch kapitaal. Maar ook intiem kapitaal onderscheidt mensen. Intieme informatie is verhandelbaar. De oprichter van Facebook, Mark Zuckerberg, is een van de machtigste mannen ter wereld. Tegelijk werkt het democratiserend. Stine Jensen laat een foto zien van haar dochter. Toen Stine deze foto op Facebook zette, doorbrak ze een grens. Maar ze werd verrast door het aantal en het soort reacties. Dat mensen kinderen hebben en dat met elkaar delen, verkleint de afstand tussen hen.

Openingslezing door Stine Jensen

Mensen lekken hun intieme kapitaal om verschillende redenen: evolutionair (op zoek naar een partner of je nakroost showen), sociologisch (bij politici bijvoorbeeld), psychologisch (ijdelheid), emancipatoir (als een strategie om te verbinden) en vanuit urgentie (ik leef!) of verstrooiing, ontspanning en verveling.

Netwerken bevorderen het ontstaan van instrumentele en nuttige relaties, zegt ook Sherry Turkle in *Alone Together*. Natuurlijk is er de mogelijkheid van *slow real friendship*. Maar Andrew Potter ziet echtheid als een romantische illusie. Door de sociale media zijn we altijd *on the record*: ikkileaks. Om ons na te laten denken over de grenzen van ons intieme kapitaal eindigt Stine Jensen met de volgende vragen:

- 1 Wanneer heeft u voor het laatst seks gehad, met wie en was het lekker?
 - 2 Wat was uw laatste doktersbezoek en wat was de reden?
 - 3 Bent u ooit naar een psycholoog geweest?
 - 4 Wat is uw banksaldo?
- Met wie zouden we de antwoorden op deze vragen delen?

Spirituele armoede

Theologe dr. Manuela Kalsky die het coreferaat houdt, twittert niet want 'ik ben geen volger'. Maar inspirerend vond ze het boek *Vernetzt euch* van Lina Ben Mhenni, de 'Tunisian Girl' die mede aan de wieg stond van de Arabische lente. Volgens Kalsky is de nieuwe generatie weer idealistischer. De zoektocht naar bevestiging in de sociale media noemt ze echter spirituele armoede. Tegelijk ziet ze nieuwe mogelijkheden voor solidariteit wereldwijd.

Ze roept op om als IWFT een vuist te maken tegen allen die het goede leven voor allen bedreigen. Hebben wij nog zoiets als het verlangen naar het land van melk en honing? Hoe vind je een 'wij' waarin mensen zich thuis voelen? Ze verwijst naar het boek van Jonneke Bekkenkamp en Joris Verheijen, *Onzelf voorbij. Over de grenzen van verbondenheid* op de website van een Nieuw W!J: www.nieuwwij.nl. (JS)

Missionaire identiteit

Het andere coreferaat komt van ds. Janneke Nijboer. Ze studeerde theologie in Kampen en is nu missionair predikante in Breda. Zij bereikt via de sociale media een nieuwe doelgroep. Intiem kapitaal vat ze op als dat wat mensen met elkaar delen. Ze denkt dan aan de tekst uit Jesaja: komt allen gij dorstigen... om niet. Internet en de sociale media zijn voor iedereen bereikbaar, ook financieel. En ze merkt dat je meer intiem kapitaal ontvangt als je ook zelf bereid bent om je leven te delen.

V.l.n.r.: Janneke Nijboer, Manuela Kalsky en Stine Jensen

Aan de andere kant: de sociale media lijken op het gouden kalf. In deze tijd van afwezigheid van gemeenschap en van God gaan mensen zelf iets opbouwen. We offeren ons meest intieme kapitaal om te voldoen aan het oerverlangen van mensen om gezien te worden. Al is het maar een boodschap op het internet.

Op internet moet je duidelijk zijn over je identiteit. God wil mensen leren kennen. In dat spoor betekent missionair dat je mensen

oprecht wil leren kennen. Ook via Hyves en Facebook. Ontmoetingen leiden dan tot onverwacht persoonlijk en pastoraal contact. Bovendien bestaan de sociale media dankzij de behulpzaamheid van mensen. Haar missionaire activiteiten worden dankzij retweets ook bij anderen dan haar directe 'vrienden' onder de aandacht gebracht. Ze eindigt met een knipoog naar Ps 139 en een tweet in 139 tekens. Die staat ook op de website: www.noorderlichtbreda.nl.

ndertussen wordt op het beamerschermb achter de inleidsters volop over de lezingen getwitterd. Stine Jensen, die evenals Manuela Kalsky op tijd moet vertrekken, reageert eerst op deze berichten. Tegenover de klacht dat er zo negatief wordt gedaan over de sociale media, benadrukt zij 'the medium is the message'. Het contact in de sociale media is vooral gericht op effectiviteit, met de mogelijkheid voor stem en tegenstem.

Die tegenstem geeft aanleiding tot meer discussie, ook vanuit de zaal. Hoe raak je daarmee in gesprek? Er worden suggesties gedaan: volg mensen met een andere mening en reageer op hen. En zorg voor een duidelijke website zodat opiniemakers je goed kunnen vinden.

Trees van Montfoort concludeert dat je naam op de sociale media een merk is. Het is belangrijk om er ook erkenning te vinden als kwetsbaar mens. (JS)

WORKSHOPS¹

Rolmodellen en professionalisering

Drs. Fieke Klaver en Ine van Emmerik, beiden lid van VOLT, vertellen iets over dat netwerk en over hun eigen werk. Rolmodel is een Engels begrip en gaat over wie in je eigen leven van belang en inspirerend is geweest. Ze stellen de deelnemers wat vragen om daarover na te denken. Op hun uitnodiging vertelt Dullyna van den Herik hoe dat bij haar heeft gewerkt. Vervolgens mogen we een Boomerangkaart uitzoeken die een beeld geeft van wie of wat ons inspireert. En twee kaartjes invullen, groen voor 'een rolmodel zien', geel voor 'een rolmodel zijn'. Want dat kan natuurlijk ook. (JS)

Binnenste Buiten in beeld

Hoe maakt workshopleidster drs. Franneke Hoeks haar beeldmeditaties? Ze krijgt een opdracht en zoekt op internet naar beelden die bij de kernwoorden uit die opdracht passen. Daarop associeert ze verder. Ze

¹ Het is ons helaas niet gelukt om van elke workshop een verslagje te maken. Onze excuses aan de workshopleidsters die dat betreft. Wij staan open voor nagekomen berichten daarover, deze worden eventueel opgenomen op de website. (GdD)

vraagt aan een vriendin of aan haar kinderen commentaar. Bij de eerste versie van het filmpje voor vandaag kwam als feedback dat het wat te lieflijk was; dan voegt ze beelden toe die ook andere kanten van het leven laten zien.

Het filmpje *Binnenste buiten in beeld* begint met vrijwel dezelfde foto als op de uitnodiging van het IWFT-netwerk: de rits gezien vanaf de binnenkant. Die rits wordt omlaag getrokken – aan de buitenkant – en aan het eind van de film weer omhoog. Daartussen zijn er beelden, soms langzaam na elkaar, soms sneller, daaroverheen bewegende doeken, als sluiers. De muziek eronder is van Jamie Sieber.

Na tijd voor onze reacties praat ze door over de toepasbaarheid van deze manier van werken. We zien mogelijkheden in de kerk, als kyriegebed of als verhaal. Franneke droomt ervan om beelden te zoeken bij de traditionele verhalen en die dan te laten zien als bijbellezing. (JS)

Katinka Broos en Monirah Schep bij de ontvangsttafel

European Project for Interreligious Learning

Nora Asrami (werkzaam op het DSTS) en dr. Geertje de Vries (Hogeschool INHolland) houden een prachtige PowerPoint presentatie over het EPIL. Dit vrouwenproject is een *traveling circus* van twee-en-een-half jaar, gericht op emancipatie en de werkvelden onderwijs en zorg. Zes INHolland-studenten doen mee vanuit Nederland, de andere deelnemers komen uit Zwitserland, Oostenrijk, Bosnië-Herzegovina en Libanon. De deelnemers zijn divers in geloof, leeftijd etc. Samen bezoeken ze de verschillende landen. Nederland is aan de beurt in september 2012 (in Huissen).

Uitgangspunten voor het interreligieuze leren zijn: het heilige in het alledaagse, van specifiek naar algemeen, leren van ervaring. Tijdens bijeenkomsten zijn er ochtendmeditaties, lezingen over bijvoorbeeld geschiedenis, reflectie op Bijbel en Koran. Er is een landenpresentatie over alledaagse zaken zoals eten of kleding. Bij het *public*

event worden organisaties van buiten uitgenodigd zodat de studenten kunnen leren welke vragen er in dit land leven.

Tijdens de tweede module in Wenen waren er excursies naar gebouwen die het beleg van Wenen illustreerden zoals de Stephansdom, maar ook naar de Turkse moskee. Op de afdeling neonatologie spraken ze met een ziekenhuisteam dat bewust om wil gaan met de verschillende achtergronden. Ook bezochten ze een school, waar ze een heel ander verhaal over diversiteit hoorden dan bij de monumentale gebouwen.

Ten slotte eindigt het circus met een *diplomawork*, maar belangrijker is het sneeuwbaaleffect. Wat me opvalt, is dat juist de pijnpunten tussen de religies ter sprake komen. In Sarajevo zal het onderwerp 'religie als slijtzwam' zijn, in Libanon wordt de vraag gesteld: 'hoe blijven de verbindingen?' (JS)

Rijker

Als ik wat vroeg naar huis vertrek, ben ik een CD met het filmpje van Franneke Hoeks, een mooie Boomerangkaart, een visitekaartje en een klokje rijker. En dankzij het speeddaten en de ruime tijd voor de lunch heb ik kunnen spreken met oude en nieuwe kennissen. Of het echte vriendinnen zullen worden? Ik wil me graag met hen verbinden op LinkedIn. Als ze maar weten dat ik op internet best voorzichtig ben met mijn intieme kapitaal... (JS)

Expert Meeting Nieuwe Spiritualiteit en Sociale Media

In deze meeting stond de vraag centraal hoe social media functioneren als het gaat om nieuwe vormen van spiritualiteit, buiten de gevestigde kaders van kerk, synagoge en moskee. Riet Bons-Storm, emeritus hoogleraar Praktische Theologie, zette vraagtekens bij de manier waarop social media functioneren. Bij zingevingsvragen is vaak een zekere vertrouwelijkheid van belang. Bij Facebook en Twitter ligt je innerlijk op straat.

Dr. Willien van Wieringen, een fervent gebruikster van Twitter zei: 'social media zijn niet geschikt voor nadenkende types.' Met name Twitter vergt dat je ad rem en bondig reageert, humor wordt op prijs gesteld. Het medium is dus niet geschikt voor diepgravende bezinning. Het voordeel is dat er een vermenging optreedt van de sociale kringen waarin je je beweegt. Je hondentrimster kan in gesprek komen met je dominee via een opmerking die jij lanceerde. Het kan ook gevaarlijk zijn. zo zijn er trollen actief, mensen die met controversiële opmerkingen discussies proberen uit te

lokken.² Je kunt veel mensen bereiken en veel sociale steun krijgen, mits je ingaat op dingen die spelen in de actualiteit of die dicht bij je staan. Kortom: de sociale media zijn een ander middel om gesprek op gang te krijgen. Als je er volgens de spelregels mee omgaat, kunnen ze goed werken, maar verwacht er geen wonderen van.

Sahar Noor, een promovenda uit Tilburg vertelde over gemeenschappen van moslimvrouwen op internet. Die gemeenschappen lopen uiteen van 'coole moslims' die graag Fair Trade producten gebruiken en discussiëren over de milieubelasting van stonewashed jeans tot oechti's, orthodoxe zusters die via internet wel met mannen in gesprek kunnen en mogen. Veel moslimvrouwen zijn ook geïnteresseerd in een spiritualiteit die zich richt op natuurkrachten en innerlijke harmonie (het soort spiritualiteit dat Linda Woodhead onderzoekt). (GS)

Aandachtig publiek

Sterke vrouwen

In deze expertmeeting kwamen drie theologes aan het woord die veel te melden hadden over sterke vrouwen. Als eerst sprak prof. dr. Annette Merz over sterke vrouwen in de bijbel. Zij wees op de positie van weduwen in bijbelse tijden, die bij uitstek een zwakke economische positie hadden, omdat ze geen erfrecht hadden en daardoor geen inkomsten meer hadden als hun man overleed, tenzij ze met een zwager konden trouwen, het leviraatshuwelijk. Anders waren zij afhankelijk van wat er bij de oogst bleef liggen aan de randen van de velden. De rol van rechters in die tijden werd ook door haar belicht, meestal waren zij goede maatjes met de sociale bovenlaag, waardoor weduwen aan recht tekort kwamen. Maar uit diverse verhalen blijkt dat de creativiteit van de zwakkere de achilleshiel van de sterke tegenstander kan raken.

Daarna kwam Katinka Broos, oude wijkenpastor in Rotterdam, aan bod. Zij vertelde een persoonlijk verhaal over een Somalische vrouw die voor de rechten van haar

vrouwengroep opkwam, waardoor ze zichzelf echter dreigde te isoleren, omdat ze daardoor de macht naar zich toe trok. Maar wat zijn eigenlijk criteria voor 'sterke vrouwen'? Uit de reconstructie van haar relatie met deze vrouw bleek dat die per cultuur verschillen en dat er geen eenduidig beeld van te geven is.

Vervolgens kwam Jodien van Ark, onder meer docente op Hydepark, met een mooie presentatie over 'vrouw en macht', alsof we weer in de beginjaren van het feminisme en vrouw en geloofsgroepen waren, maar dan wel heel geactualiseerd. Catharina Halkes en Barbara Leijnse, beiden dit jaar (2011) overleden, maar bijna twee generaties verschillend in leeftijd, waren voor Jodien bij uitstek voorbeelden van sterke vrouwen. Beiden toonden een niet-angstige aanwezigheid, dachten vanuit gemeenschap en zochten naar veranderingen in de kerk. Ze toonden een relationeel leiderschap. De vraag was: Wat doet de kerk met sterke vrouwen? Vrouwen houden in ieder geval de kerk overeind met sterkte en trouw, kwetsbaar en gezamenlijk. Zij putten kracht uit het lege midden van de bekende machtsdriehoek die gevormd wordt door macht, onmacht en almacht.

Een mooie expertmeeting was het. (GdD)

Zingen met het Nieuwe Liedboek

Een uurtje zingen met ds. Elisabeth Posthumus Meyjes staat altijd garant voor een heerlijk uur met fijne mensen. Een vrouwenkoortje van twaalf richt zich al bij hetinzingen op een harmonieus geheel. Elisabeth leert ons het hele lichaam te gebruiken als instrument en dan gaan we naar de liederen. Eerst een oude bekende van Marijke de Bruijne op een nieuwe, beter zingbare melodie van Erik Visser. Dan een lied "Return to what you are.....", waarbij we terugdenken aan Tine Halkes. Een paar Bijbelteksten op muziek en dan is het al weer tijd om af te sluiten met een zegen die we elkaar in canon toezingen.

Een snuffje van het Nieuwe Liedboek, heerlijk, maar ik ben een alleszinger en of dit feministische theologie bestendig is? De tijd zal het leren. Dank je wel, Elisabeth! (CJG)

Van binnen naar buiten, Sterk en Stralend

Onder leiding van drs. Sandra Veen. Na het zingen nog een korte workshop in zaal Rembrandt, andere mensen, nieuwe namen. Sandra vertelt een verhaal, waarbij de deelnemers visualiseren. In het midden van de kring liggen voorwerpen, die we op onszelf kunnen betrekken. Het is de bedoeling dat we in onze eigen kracht komen te staan, dat gewaarworden en voelen. Zoiets wordt zichtbaar aan de buitenkant en wij durven

² <http://nl.wikipedia.org/wiki/Trol> (internet)

dat in de workshop ook aan elkaar te vertellen. Dank je wel Sandra! (CJG)

Tarotlezing o.l.v. Berthe van Soest

Your personal branding as feminist

Onder leiding van drs. Berthe van Soest.

Ik had deze workshop thuis al uitgezocht, maar met een vraagteken. Toen ik de lezing van Stine Jensen, met de respons van Manuela Kalsky en Janneke Nijboer had gehoord, leek het me passend inderdaad even te rade te gaan bij de tarot als orakel, een oude vorm van sociale en spirituele communicatie. Berthe heeft cirkels van een feministische tarot "Dochters van de Maan", waarmee we in kleine groepjes werken. Ieder trekt een kaart en interpreteert die voor zichzelf, en schrijft daar iets van op, Berthe helpt waar nodig. Zo zijn er vier rondes en alles hebben we genoteerd voor thuis, een beetje hebben we met de groep gedeeld. Ter afsluiting trekt ieder van ons een kaartje uit de "Tarot of Saints" dat door Berthe wordt uitgelegd. Daarna staan we in een kring om elk een zegenzinnetje uit te spreken en met elkaar een refrein te zingen. Dank je wel Berthe, dat je mijn vooroordelen hebt weggenomen door de integere manier waarop je dit spel speelt. (CJG)

Wat ik nog zou willen toevoegen

De hele dag heb ik ervaren als een feest, vooral van ont-moet-ing en liefdevolle communicatie. Wonderlijk om de zondag erna te horen preken (door een man!) over Richteren 19, de schanddaad te Gibea, als een verhaal dat ons een spiegel voor houdt, een vreselijk verhaal, maar ook van deze tijd, "van God los". Een verhaal waarmee ik me dikwijls heb geïdentificeerd als ik weer eens (door vrouwen en mannen) werd buitengesloten en opgeofferd – in hoeverre liet ik dat zelf gebeuren door niet 'sterk en stralend' in mijn 'personal branding' als feministisch theologe te gaan staan - . Als mij de mond werd gesnoerd binnen mijn kerk (PKN) met de woorden "feministisch theologen geloven niks". Ach 'zij gelooft, zij anders', toch?

Precies 45 jaar geleden begon ik als onderwijzeres, maar deze zaterdag vierde ik feest met de IWFT en in de trein terug sprak ik met een Vrijgemaakt Gereformeerde vrouw over feministische theologie en de schanddaden binnen de kerken in seksueel misbruik. Ideologie en misbruik gaan hand in hand, maar het is hoopvol als Richteren 19 niet meer wordt overgeslagen en benoemd wordt als spiegel. (CJG)

Seksualiteit

Drs. Jeannette M. Deenik-Moolhuizen, projectmedewerkster van Stichting VPSG in Haarlem begon haar bijdrage met een korte quiz, naar aanleiding van een Movisie onderzoek over seksualiteit. Een van de opvallende uitkomsten daarvan was dat hoogopgeleide vrouwen meer kans liepen slachtoffer te worden van seksueel geweld. Kennelijk roepen ze een agressieve reactie op bij mannen. Zo waren er meer eyeopeners. Ze bracht in herinnering dat praten over seksueel misbruik in de kerken pas begin jaren 80 doorbroken werd in Vrouw en Woord met een oproep aan feministisch theologen om zich te verstaan met seksueel misbruik. Deze oproep was een gevolg van de impact die het boek 'Godsdienst en Incest' van Annie Imbens en Ineke Jonker in 1985 had. Allengs kwam er in de kerken meer aandacht voor deze problematiek, ook voor seksueel misbruik in pastorale relaties, met in 1999 een uitspraak van de SOW-kerken over seksueel misbruik als zonde. Nu komt er ook aandacht voor de coming out van mannen als slachtoffer van seksueel geweld. Er blijkt echter nog steeds een grote handelings-verlegenheid te zijn bij professionals als het gaat om het bespreekbaar maken van seksualiteit en seksueel geweld.

De vraag voor nu luidt: wat is er in de loop van de jaren veranderd? Is er wat veranderd? (GdD)

Stemmen van vrouwen in de Interreligieuze dialoog

Drs. Annie Imbens-Fransen heeft een ruime internationale ervaring met de positie van vrouwen in de interreligieuze dialoog, met name in het Parlement van de Wereld Religies (PWR), dat al in 1893 werd opgericht. Ze gaf ons een interessant inblikje in die wereld. Nog steeds is er bij vele deelnemers en deelnemsters een grote frustratie over de mannelijke dominantie in de conferenties, ook al wordt daar bij voortdurend op gewezen. Nog in 2009 werd er een petitie ingediend getiteld: 'Luisteren naar de stem van vrouwen' met aanbevelingen voor het integreren van ervaringen en inzichten van vrouwen. Het bleek heel moeilijk die petitie aan te bieden aan het

PWR, ondanks de met de mond beleden gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen in religieuze kwesties. Dit betekent dat wereldwijde religieuze culturen een hardnekkige component in zich bergen die veranderingen moeilijk maken. (GdD)

Workshop Dochters van Sara en Hagar

Workshop Dochters van Sara en Hagar

In deze workshop, waar ik helaas het begin van miste, vertelden een Joodse, een christelijke en een moslimvrouw over de rol die Hagar en Sara spelen in hun traditie. De vraag wordt gesteld of het God was die tot Abraham sprak toen hij Hagar en haar zoon wegstuurde in de woestijn. Of was het Sara, door jaloezie gedreven? Ze vond ruimtes in de Joodse traditie voor Hagar en Ishmael, bijvoorbeeld in het gebed aan het einde van de Sabbat: 'Mogen Ishmael en Izaak verlost worden'.

Aynur Aydinli vertelde het verhaal van Hagar zoals het wordt weergegeven in de Hadith, de overleveringen van Mohammed. Hierin is Hagar het toonbeeld van godsvertrouwen en hoop, een vrouw alleen die zich staande hield in de woestijn en uiteindelijk door Gods engel werd bijgestaan. Drs. Annego Hogebrink herinnerde zich de manier waarop Hagar werd gepresenteerd in haar jeugd, in kinderbijbels als dubieus. Zoals het verhaal verteld werd was Abraham de geloofsheld, die God tot het uiterste gehoorzaam was. Hij was het rolmodel voor mensen in haar kerk: de gehoorzame gelovige. Mannen hadden te lijden onder dat gehoorzaamheidsmodel, maar vrouwen des te meer. Helaas was de tijd te beperkt om verder op de interessante inleidingen in te gaan. (GS)

Zingen met het Nieuwe Liedboek

We zitten vooraan in de kerk, tegen het priesterkoor aan. We, dat zijn een tiental deelnemers aan de workshop 'Zingen met het nieuwe liedboek'. Elisabeth Posthumus Meyes, zingend theologe, leidt in, doet een warming-up, zingt voor. De plek is niet onverdeeld geschikt: elk ander geluid in de kerk werkt concurrerend.

Verschillende soorten liederen komen aan bod: een typisch openingslied, enkele zegenwensen al of niet in canonvorm, enkele gezongen teksten uit de Bijbel, een lied dat sterk Gregoriaans aandoet. Elisabeth vertelt meer over de achtergronden van elk lied, hoe het tot stand gekomen is, waar het gezongen kan worden of al gezongen is en zingt – mooi! – voor. Wij volgen, gaandeweg zekerder. Na elk lied commentaar: "Dat openingslied is wel verbeterd met die nieuwe melodie" "In dat Taize-lied hadden woorden beter omgedraaid kunnen worden" "Wat moeten we nu nog met termen als 'Ik heb de wereld overwonnen'?"

Niet alle liederen laten zich even gemakkelijk zingen. Toch complimenteert Elisabeth ons met ons gezang. Is dat valse bescheidenheid? Of zou ze werkelijk niet gehoord hebben dat we slechts probeerden haar te volgen? (LW)

Wereldtoneel

Om meer zicht te krijgen op wat animisme is spelen we, in de workshop Wereldtoneel, een verhaal na van Anansi de spin. Drs. Christa de Wit, leidster van de workshop, leest eerst het verhaal voor.

Anansi heeft honger, maar is ook erg lui. Zijn vrouw werkt zich het apezuur, maar houdt desondanks amper wat eten over voor haarzelf en hun kinderen. De bosgeest geeft tot twee keer toe Anansi op een wonderbaarlijke manier te eten, maar dan moet hij zich wel precies aan de voorschriften houden die ze erbij geeft. Dat doet Anansi graag. Hij krijgt eten in overvloed maar houdt het allemaal voor zichzelf, geeft zijn vrouw en kinderen niets. Maar die zien dat Anansi wel veel te eten krijgt. Ze volgen hem, vinden uit hoe hij aan het eten komt en nemen er zelf ook van, echter zonder de voorschriften te kennen. Weg, wonderbaarlijke etenspot. Anansi wordt kwaad en..... De afloop mogen we zelf bedenken.

Maar eerst spelen we het verhaal na, in prachtige kostuums. We gaan er al gauw mee aan de haal: Anansi's vrouw moppert wat af tegen haar man, de bosgeest vindt zelf ook dat ze wel erg eenzijdig bezig is en nog tijdens het spel verbazen we ons erover dat de bosgeest alleen maar naar Anansi gaat, tot twee keer toe zelfs. En de afloop kan voor ons slechts zijn dat de bosgeest Anansi op zijn nummer zet en eindelijk ook eens aandacht besteedt aan Anansi's vrouw en kinderen en dat deze Anansi de zak geven. Maar in het echte verhaal is de afloop dat Anansi kwaad wordt op alles en iedereen, de hele boel in de steek laat en vertrekt naar betere oorden.

Animisme is niet vrouwvriendelijk. (LW)

En verder...

Er waren ook nog posterpresentaties, waarmee in de wandelgangen drie promovendi hun promotie onderzoek presenteerden:

1. "Interreligieuze en Interlevensbeschouwelijke Dialoog, Ontmoeting en Uitwisseling vanuit een Feministisch Perspectief", van drs. Nella van den Brandt uit Gent,
 2. Onderzoek "Kerk en grensoverschrijding" Slachtoffers van seksueel misbruik in een pastorale relatie over de veranderende verhoudingen in hun geloofsgemeenschap, van drs. Christiane van den Berg-Seiffert uit Leiden.
 3. "Gendertrouble in de bajes" door drs. Hanneke van der Korst uit Zaandam.
- Zij hadden prachtige posters gemaakt om hun onderzoek goed zichtbaar en kenbaar te maken.

Sylvia Grevel bij het schilderij van haar hand

Verloting

Speciale vermelding verdient nog de verloting van het schilderij 'Pride and Passion' van ons lid Sylvia Grevel. Met het 25-jarig jubileum had zij dit schilderij ter beschikking gesteld aan het IWFT. Door een verloting kwam het toen in het voorlopige bezit van Cor Appelboom uit Ermelo. Die heeft het nu weer teruggegeven aan het IWFT en het is op dit lustrum opnieuw verloot. De gelukkige winnaar was dr. Geertje de Vries uit Barneveld! Wederom dank aan Sylvia Grevel voor de genereuze geste die zij 10 jaar geleden heeft gedaan!

Ten slotte het speeddaten

In binnen en buitenkringen konden vrouwen die tegenover elkaar zaten kennis met elkaar maken of oude kennis weer ophalen. Na 3 minuten schoof de binnencirkel een plaatsje op, zodat een nieuwe kennismaking plaats kon vinden. Dit ging uiterst geanimeerd.

De Mozes en Aaronkerk in Amsterdam voldeed prima. Het hele gebouw was in gebruik en de staf was zeer gastvrij en behulpzaam.

En dank ook aan de vrouwen die voor verslagen van diverse onderdelen hebben gezorgd.

Alle lof gaat echter naar dr. Annika den Dikken, coördinator van het IWFT Expertisenetwerk Gender en Religie, die met behulp van Monirah Schep de dag vorm en inhoud heeft gegeven.(GdD)

Verslagen van Lien Willems (LW), Joanne Seldenrath (JS), Coby Jacobs Gravestein (CJG), Gé Speelman (GS), Greet den Dulk-Barens (GdD).

Speeddaten

NIEUWS VAN DE DEELNETWERKEN

OPP: AANKONDIGING

25e OPP-week te Maarssen

Je bent

- onderzoekster in theologie of religiewetenschappen
- (buiten)promovenda
- docente aan universiteit of HBO
- predikante, pastoraal werkster, geestelijk verzorger
- docente levensbeschouwing
- of anderszins iemand die verdiepend schrijft over/werkt aan thema's op het gebied van gender en religie

De OPP week in de Emmaus-Priorij te Maarssen biedt je de mogelijkheid om

- in alle rust te werken aan eigen onderzoek (boek, artikel, lezing...)
- aspecten van onderzoek te bediscussiëren met collega's
- ontluikende plannen voor onderzoek (toch maar dat proefschrift?) voor te leggen aan andere deskundigen
- in inhoudelijke sessies munitie te vergaren voor bijdragen aan het publieke debat.

Op de website vind je uitgebreide informatie over de aankomende OPP-week, die van 2-6 januari 2012 plaatsvindt in de Emmaüs-Priorij te Maarssen. De oorspronkelijke deadline voor inschrijving is al verstreken, geef je dus z.s.m. op!

HELPEDE HAND: AANKONDIGING Goed gedaan, meisje! Gender op de werkvloer

Leuk onderwerp op een feestje: het alledaags seksisme in het werk. Altijd goed voor een hilarische - of pijnlijke? - anekdote.

Maar hoe ga je daar nu mee om? Op welke manier stel je dit aan de orde zonder te vervallen in een slachtofferdiscours. Of anders: hoe blijf je in je kracht?

Aan de hand van een casus en theorievorming gaan we hiermee aan het werk op

maandagmorgen 13 februari 2012.
Nadere informatie volgt in januari.

Jasja Nottelman, Anne-Claire Mulder en Sandra Veen

VOLT: OP EEN WAAKVLAMMETJE

Het is al weer een tijd geleden dat VOLT een eigen bijeenkomst heeft georganiseerd. Kennelijk kunnen we met zijn allen net niet op hetzelfde moment een paar vrouwen bij elkaar krijgen die de energie en de tijd vinden om iets te organiseren. Jammer, ik vond in het netwerk in de afgelopen jaren, of ik nou deelneemster was of iets mede organiseerde, een plek voor inspiratie en professionalisering. Dat organiseren heb ik een paar samen met Fieke Klaver gedaan. We grepen in de afgelopen maanden twee keer de kans om VOLT voor het voetlicht te brengen en zo het waakvlammetje van VOLT brandend te houden.

Tijdens het jubileumsymposium op 1 oktober boden we een workshop aan over rolmodellen. Het gebeurt niet altijd bewust, maar er zijn in je leven toch altijd een paar vrouwen geweest waar jij je aan spiegelde, die iets in jouw wakker maakten dat jij wilde ontwikkelen. Netwerken zoals VOLT zijn daar een goede plek voor. Wie zijn je rolmodellen (geweest) en hoe en voor wie wil je dat zijn? Fieke interviewde Dullyna van den Herik van uitgeverij Narratio en we gingen erover in gesprek. Tot slot hadden we allemaal wel een paar inzichten over wat rolmodellen voor ons betekend hebben en hoe we zelf die rol willen spelen.

In een workshop tijdens het symposium van Reliprofs op 2 november begeleidden we een workshop met als thema "Professionaliteit en diversiteit". Weer refererend aan onze goede ervaringen in VOLT, maar nu voor een breder publiek, wilden we de deelnemers laten ervaren dat de ontmoeting in een netwerk je de gelegenheid biedt om jouw innerlijke diversiteit te spiegelen aan die van de ander. We hielden kleine interviewtjes met elkaar en zetten de deelnemers aan het schrijven,

praten en reflecteren. Het leverde een rijke oogst op.

Wie heeft zin om het waakvlammetje van VOLT weer aan te blazen?

Ine van Emmerik

E-JOURNAL RELIGION AND GENDER Eerste nummer gelanceerd

Na een intensieve periode van voorbereiding is in oktober 2011 het nieuwe e-journal *Religion and Gender* gelanceerd. Het eerste issue van het tijdschrift heeft als thema 'Critical Issues in the Study of Religion and Gender' en is geredigeerd door Anne-Marie Korte, Burkhard Scherer en Adriaan van Klinken. Het is vrij toegankelijk op www.religionandgender.org > current.

De volgende twee themanummers zitten al in de pijplijn: 'Religion, Gender and Multiculturalism', onder redactie van Chia Longman, Eva Midden en Nella van den Brandt, en 'Masculinities and Religion: Continuities and Change', onder redactie van Björn Krondorfer en Stephen Hunt.

Hopelijk zullen de leden van het IWFT – dat mede aan de wieg heeft gestaan van dit internationale wetenschappelijke tijdschrift – *Religion and Gender* met plezier lezen, er door verrijkt worden, en er mogelijk zelf aan bijdragen. Dat laatste kan door het indienen van artikelen, het recenseren van boeken (voor de beschikbare titels, zie de website) en door het uploaden van een abstract van een dissertatie binnen het brede veld van religie en gender.

Na registratie als gebruiker op de website, ontvang je automatisch bericht wanneer een nieuw nummer van het tijdschrift is gepubliceerd. Je kunt *Religion and Gender* ook volgen via de sociale media: LinkedIn en Academia.edu.

STUDIEDAGEN EN CONGRESSEN Synode 2012 'Vrouwen tussen geloven, geld en groen'

Het programma van de komende tweedaagse bijeenkomst op 24 en 25 maart is bijna rond. Op de website vind je veel informatie over lezingen, workshops, excursies, praathuis, feest etc., zie:

<http://www.vrouwensynode.nl/programma>

De lezingen worden gehouden door Agnes Grond, journaliste en milieufilosofe, Ineke van Middendorp, predikante betrokken bij de werkgroep 'Kerk, landbouw en voedsel' en Irmgard Busch, als pastor werkzaam geweest op het spanningsveld van geloof en economie.

Wie een agendapunt in wil dienen, kan dat doen aan de hand van een richtlijn. (Op te vragen bij info@vrouwensynode.nl).

Wie zich voor 15 december inschrijft, krijgt korting. Ook wie een eenpersoonskamer wil, kan beter niet te lang wachten. Opgave liefst via het inschrijfformulier op de website.

Deze synode wordt mede mogelijk gemaakt door Kerk en Wereld en het Catharina Halkesfonds.

VROUWENSTUDIES ALGEMEEN ANBI-status Vrouwensynode

Onlangs heeft de Vrouwensynode de ANBI-status gekregen, met terugwerkende kracht vanaf 1 januari dit jaar. ANBI staat voor Algemeen Nut Beogende Instelling. Donaties aan de Vrouwensynode kun je dus voortaan aftrekken van de belastingen. Alle (extra) giften zijn welkom op rekening 6234766 t.n.v. Oecumenische Vrouwensynode, Utrecht.

Groote Festival

Bewogen, bezielend, creatief
Festival in de geest van de moderne devotie om samen op adem te komen en te spelen met bijbelse spiritualiteit.

Vieringen, workshops: zingen, dans, schrijven, Geert Groote, stille omgang, kinderprogramma, fietstocht, film, ontspanning, licht en water, maaltijden.

Met Bart Thijs, Ceciel Funnekotter, ensemble Cercamon, Elisabeth Posthumus Meyjes, Ingrid de Zwart, Jan Kleinbussink, Nelleke Boonstra, Peter Dullaert, Martin Walton, Saar Hoogendijk.

Gastheer: Marco Heemskerck.

Woensdagavond 16 mei tot zondagmiddag 20 mei 2011.

Diverse overnachtingsmogelijkheden (eigen rekening).

Combinatie met Reincken festival voor Oude Muziek mogelijk.

Kosten: Volwassene 125 Euro, Kind 50 Euro
www.Grootefestival.nl.

Kapel voor misbruikte vrouwen

De Mgr. Schraven Stichting wil in de parochiekerk van de H. Naam Jezus van Broekhuizen een gedachteniskapel en rouwplek inrichten voor vrouwen die slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld. In de kapel komt informatie over seksueel misbruik.

De Stichting wil op haar website (www.mgrschraven.nl), via een stripboek dat volgend jaar uitkomt en een jaarlijkse activiteit op 9 oktober, de sterfdag van Mgr. Schraven, aandacht vestigen op misbruik van vrouwen.

OPROEPEN

Vrouwen in parochiegemeenschappen

Tijdens de Katholiekentage in Duitsland, tijdens Hemelvaart 2012, zal ik een workshop geven over het leidinggeven aan een grote parochiegemeenschap door vrouwen ("Als Frau eine Grossgemeinde leiten").

Om niet alleen mijn eigen praktijk als referentiekader te gebruiken zoek ik andere vrouwen die in een parochiegemeenschap de rol van teamleider vervullen of vervuld hebben. In 2012 neem ik dan contact met je op om tot een uitwisseling (per e-mail?) te komen. Verwerking van de inbreng kan anoniem. Ken je iemand?

t.versteegen@versteegen.demon.nl
trees versteegen

PUBLICATIES

Boekpresentatie Kraaienwacht

Op 11 december vindt de presentatie plaats van

Kraaienwacht. Een gevorkt verhaal over migranten en moderne kunstenaars in Australië

door Inez van der Spek

Kraaienwacht is een fascinerende toegang tot de recente geschiedenis van Australië. In 'Het pad van witte worm' vertelt Inez van der Spek het onthutsende verhaal van de mislukte migratie van haar familie aan het begin van de jaren zestig van de 20ste eeuw, een persoonlijk verhaal dat tegelijk exemplarisch is voor een generatie Europese migranten.

Gaandeweg komt ook 'Het pad van zwarte worm' in het vizier, de werkelijkheid van de half miljoen Aboriginals in Australië. Om dit pad te verkennen kiest de auteur een originele invalshoek, voorbij clichés over Aboriginals als 'gecorrumpeerde natuervolken' of 'armoedzaaiers in getto's. Nieuwsgierig duikt ze in het leven en werk van twee hedendaagse kunstenaars van Aboriginal afkomst: de fotograaf en filmer Michael Riley en de beeldend kunstenaar Fiona Foley.

Wanneer: (Koop)zondag 11 december 2011 om 15.00 uur.

Waar: Boekhandel ONGERIJMD, Nieuwstad 38, 6811 BL Arnhem, (026) 445 87 58.

Vanaf 12 december te koop via www.boekenbent.nl en andere webwinkels.
Info: www.inezvanderspek.nl en ivdspek@xs4all.nl

Nieuwsbrief Vrouwensynode

Ieder die minimaal 20 euro per jaar doneert aan de Oecumenische Vrouwensynode (rekening 6234766 t.n.v. Oecumenische Vrouwensynode, Utrecht) ontvangt vier keer per jaar een papieren Nieuwsbrief van minimaal zestien pagina's. In het novembern timer onder meer:

- het EPIL, European Project for Interreligious Learning, dat een reizende academie vormt waarin christelijke en moslimvrouwen van elkaar leren
- feministische ecotheologie
- een groen predikante in Hemmen
- de nieuwe secretaris van de Vrouwensynode stelt zich voor
- agendapunten indienen voor de komende synode, zo doe je dat.

Artikelen van leden

J. Borsje, 'Digitizing Irish and Dutch charms', in: Tatyana Mikhailova, Jonathan Roper, Andrey Toporkov and Dmitry S. Nikolayev (eds), *Oral Charms in Structural and Comparative Light*. Proceedings of the Conference of the ISFNR Committee on Charms, Charmers and Charming 27-29th October 2011 Moscow (Moscow: PROBEL-2000, 2011), 128-37.
<http://verbalcharms.ru/books/sbornik.pdf>

J. Borsje, 'De eerste persoon enkelvoud in middeleeuwse Ierse toverspreuken', *Kelten. Mededelingen van de Stichting A.G. van Hamel voor Keltische Studies* nr 50 (May 2011), 3-5. <http://dare.uva.nl/record/383123>

Als je wilt dat je artikelen hier vermeld worden, ontvangen we graag de bibliografische gegevens via iwft@uu.nl.

INTERNATIONAAL

Communi(cat)ing bodies The Body & Religion Conference

Feb 15-17 2012, University of Graz, Austria

Religious traditions are highly symbolic and effective communication systems. Over time they have developed a sophisticated 'language' to communicate their ideas, values, and norms. Central to the system of rules and meanings of many religious

traditions is the body, i.e. the status of the body, what should be done with or to the body, or the role of bodily pleasures. To communicate their visions, religions idealize, normalize, gender, denounce, or make bodies fit into their imaginations. What is often overlooked, however, is that 'this' idealized, denounced, or imagined body develops its own dynamic in which the body becomes a medium in its own right. As medium, the body bears witness to the religious traditions trying to inscribe their belief systems onto and into the body.

The conference *Communi(cat)ing Bodies*, thus, understands the body as medium in the communication system 'religion' and explores how 'both bodies' - the abstract and idealized body and the concrete body existing and living in time and space - tell stories and express religious narratives and structures. Studying the relevance of the body-medium, the conference aims to contribute to a better understanding of how religious communication works and how the body as medium transforms the religious traditions that try to mark the body and inscribe their visions into the body-flesh.

More information: <http://communicating-bodies.net>

DIGIT@LI@

E-mailniewsbrief vrouwensynode

De e-mailniewsbrief is gratis, bevat steeds enkele korte berichten en verschijnt onregelmatig.

Aanmelden via info@vrouwensynode.nl. (Graag aangeven: maximaal 2x of maximaal 12x per jaar.

Website IWFT

Voor het actueel en interessant houden van onze website zijn we afhankelijk van jullie allemaal. Wanneer je informatie hebt voor de website is deze altijd welkom. Denk aan columns, informatie over jou als professional, projecten waar je bij betrokken bent of aankondigingen van evenementen of boekpublicaties. Graag ontvangen we deze informatie via iwft@uu.nl. Dank je wel.